

KATOLIKUS TÁRSADALMI TANÍTÁS

TEREMTÉSVÉDELEM

JEZSUITÁK

7.

Írta: Kuslits Béla

Szakmai lektor: Nobilis Mórió

Szerkesztette: Rudan Mária és Szabó Ágoston

A szöveget gondozta: Palóczné Kovács Beáta

Faludi Ferenc
Akadémia

© Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya - Faludi Ferenc Akadémia, 2017

Grafikai terv: Tar Éva

Fotók: Schutterstock

Nyomda: Pauker Holding Nyomdaipari Kft.

KATOLIKUS TÁRSADALMI TANÍTÁS

TEREMTÉSVÉDELEM

JEZUITÁK

TÉMÁK

BEVEZETŐ

Ha az életünkben belső fejlődésre, Isten keresésére törekszünk, azt nem tehetjük egyedül. Isten olyan világot teremtett, amiben minden lény összekapcsolódva él és fejlődik, nem juthatunk hozzá közelebb egyénileg, ha közben nem vállaljuk ebből a közös sorsból adódó felelősséget mások iránt.

GLOBÁLIS FELELŐSSÉG

Személyes döntéseink és tetteink következményei befolyásolják mások sorsát közel és távol az egész világon. Bármit teszünk, azzal egy kicsit megváltoztatjuk a világot. Ha lesz egyszer fenntartható és igazságos társadalom, az egyéni döntések soraként fog létrejönni.

TECHNOLÓGIA ÉS SZABADSÁG

A gyors technológiai fejlődéshez szükséges állandó gazdasági növekedés számos negatív következménye mellett az egyes emberek kiszolgáltatottságát is eredményezi. A fenntarthatósághoz nem más technológia, hanem a technológiához való más hozzáállás szükséges.

TERMELÉS ÉS FOGYASZTÁS

A keresztény gazdaságpolitika emberközpontú. Fel kell ismernünk, hogy minden vásárlásunkkal és más gazdasági döntésünkkel hatással vagyunk másokra: emberekre és nem emberi élőlényekre. Saját boldogságunk is lehetetlen, ha a többi élőlény nem élhet kiteljesedett életet.

POLITIKA

A keresztény politika a közjóra irányul, amihez elengedhetetlen, hogy olyan alapelvek, mint a szubszidiaritás, a jövő nemzedékek iránti felelősségvállalás és az elővigyázatosság elve érvényesüljön. A gazdagabbaknak nagyobb felelősséget kell vállalniuk a világ problémáinak megoldásában.

„Uram, milyen nagyok a te műveid!
Bölcsességgel teremtetted valamennyit, és
alkotásaid betöltötték a földet.
Itt a tenger: nagy és tágas, nyüzsög benne
a számtalan hulló, apró és nagy állat egyaránt.
Itt hajók szelik át, amott a Leviatán, amelyet
arra alkottál, hogy játékát űzze benne.
Mindezek tőled várják, hogy idejében
megadd nekik eledelüket.

Ha adsz nekik, felszedik, ha megnyitod
kezedet, jönnének javaiddal.
De ha elfordítod arcodat, megrémülnek,
ha lélegzetüket megvonod, elenyésznek,
és porrá lesznek ismét.
Kiárasztod lelkedet, s ők életre kelnek,
és megújítod a föld színét.”

(Zsolt 104, 24–30.)

BEVEZETŐ

A kereszténység és a fenntarthatóság összefüggéseit legkönnyebben Assisi Szent Ferenc segítségével érthetjük meg. Az ő lelkiége egy olyan világméretű mutat, amely kulcsfontosságú abban, hogy a mai politikai-gazdasági rend problémáit átlátva nyitottak legyünk egy másik szemléletre, amely nem elsősorban lemondásról, hanem egy másfajta boldogságról szól. Mindez talán túlzásnak, vagy meseszerűnek hangzik, hiszen ő végső soron önként vállalta, hogy koldusként fog élni – nem sokan tennék ilyen ma. Elgondolkodtató, hogy a korábbi, gazdag életét maga mögött hagyva, felszabadulásként élte meg az egyszerűséget, a közösséget és a természet közelségét. Hogy ma is önként vállalná-e a hajléktalanságot, nehéz megmondani, de azok az elvek, amiket életében megvalósított, ma leginkább az ökológiai mozgalom gondolatai között bukkannak fel:

- élünk harmóniában a nem-emberi lényekkel, mert mindannyiunk élete gazdagabb lesz ettől;

- szabaduljunk fel a fogyasztás rabságából, hogy minél inkább a személyes kapcsolatokban találjuk meg a boldogságot.

Nem pusztán arról van szó tehát, hogy súlyos veszélyektől kell megmentenünk az emberiséget – bár ez is igaz –, hanem sokkal inkább arról, hogy tőle tanulva a természetben és az egyszerűségben keresztül magunkhoz és Istenhez kerüljünk közelebb. Az ökológiai gondolkodás tehát több mint erkölcsi szabályrendszer: arról szól, hogy egymásra utaltságunk felfedezése egy újfajta boldogsághoz vezet minket. Ferenc példája arról is tanúskodik, hogy a fenntarthatóság valójában nem a bolygó végessége miatti kényszerű önkorlátozásról szól, sokkal inkább annak a felfedezéséről, hogy valódi kibontakozásunkat ne a fogyasztásban, hanem más értékekben valósítsuk meg. Isten olyan világot teremtett, amely tökéletesen alkalmas arra, hogy mindannyian boldogok legyünk benne – ehhez nem is szükséges a végtelen fogyasztás, hisz nem is lehetséges az.

TEREMTÉSVÉDELEM

A teremtésvédelem több mint az egészséges környezet megvédése. A teremtés Isten szeretetének megnyilvánulása: Ő folyamatosan jelen van a világban, minden teremtményében. Isten nem azért teremtette a világot, hogy aztán ne törődjön vele többet, és még csak nem is azért, hogy az embernek lakóhelyet biztosítson. A teljes teremtés Istenhez tartozik, a tudat mindenféle formájával bíró lények mind hozzá törekcszenek, a maguk módján felé fejlődnek. Az élet minden formája érték. A teremtésvédelem valódi emberségünk felfedezésének útja. Ezen az úton járva tudatosítjuk, hogy többek vagyunk, mint az állatok: felelős, fejlődni akaró lények.

De merre fejlődünk? Mit jelent a fejlődés? Az ember belső késztetése sokféle alakot ölt, hogy valamilyen módon többé váljon élete során. Néhányan művészként alkotnak egyre magasabb szinten, vannak, akik tudást halmoznak fel. Vannak, akik egyik vagy másik spirituális úton jutnak előre, sokan pedig gazdasági-technológiai szemlélettel fogják fel a fejlődést. Ezek

a megközelítések nagyon különbözőek egymástól: vannak, amelyek jól megférnek egymás mellett, mások alapvetően ellentétesek.

Ebben a füzetben a katolikus egyház teremtésvédelemmel, fejlődéssel, fenntarthatósággal kapcsolatos tanítását foglaljuk össze röviden. Az egyház sok dokumentumban foglalkozik a természet megóvásának feladatával, ezek közül azonban kiemelkedik Ferenc pápa *Laudato Si'* című enciklikája. Elsősorban ennek alapján készült ez a rövid írás:

„Sürgető felhívást teszek közzé: kezdjünk új párbeszédet arról, miként építsük bolygónk jövőjét. Olyan megbeszélésre van szükség, amely valamennyiünket egyesít, mert a környezettel kapcsolatos kihívás, melyet megélünk, és annak emberi gyökerei mindannyiunkat érdekelnek és érintenek. Az egész világra kiterjedő környezetvédelmi mozgalom már hosszú és gazdag utat járt be, és számos polgári csoportosulásnak adott életet, amelyek segítettek a problémák tudatosításában. Sajnos a környezeti válság konkrét megoldásainak keresésére irányuló sok törekvés nemcsak a hatalmasok elutasítása miatt szokott kudarcot vallani, hanem

a többiek érdektelensége miatt is. A magatartásformák, amelyek akadályozzák a megoldás útjait – a hívők között is –, a probléma tagadásától a közömbösséig, a kényelmes beletörődésig vagy a technikai megoldásokban való vak bizalomig terjednek. Új, egyetemes szolidaritásra van szükségünk. Ahogyan a dél-afrikai püspökök mondták: »mindenki tehetségére és részvételére szükség van az Isten teremtésével való emberi visszaélés okozta kár helyreállítására«. Mindnyájan együttműködhetünk Isten eszközeként a teremtés gondozásában, mindenki a maga kultúrája és tapasztalata szerint, saját kezdeményezéseivel és képességeivel.» (LS 14)

A teremtésvédelem arra törekszik, hogy megóvja a világot eredeti céljának megfelelően, azaz minden élő közelebb juthasson önmagához, társaihoz és ezeken keresztül a Teremtőhöz. Isten szeretetből teremtette a világot, így természetes, hogy kapcsolatban akar lenni az emberekkel. A világ megértése, megóvása és gondozása közelebb vezet Istenhez. A világ ma igen súlyos válságban van. A klímaváltozás, a fajok sokféleségének rohamos pusztulása, a különböző vegyszerek által okozott szennyezések és ezek szá-

mos társadalmi következménye soha nem látott nehézségeket vetít előre a jövőbe. Bolygó-szerte a sivatagok terebélyesedésének elsődleges oka azonban nem a technológia, nem is a gazdaság, hanem az ember belső céltévesztése, belső sivataga.

A közelgő katasztrófa súlyosságát nem lehet el-túlozni, felelősségünket nem lehet elhárítani. A természet rendszereinek átalakulásáról egyértelmű-en beszél a tudomány, de a pusztuló élővilág és a szenvedő emberek sorsa hétköznapi tapasztalattal sem letagadható. Mindezekén túl azonban fontos megértenünk, hogy az egyház humánökológiai gondolkodása nem valamiféle vezeklésről szól, nem büntetés a múlt bűneiért. A teremtésben Istennel találkozhatunk, közel léphetünk egymáshoz és önmagunkat ismerhetjük meg – egy teljesebb, bé-késebb, boldogabb életre kapunk meghívást. Sok mindenem kell változtatnunk, ami által az életünk nem szegényebb, hanem gazdagabb lesz.

GONDOLKODJUNK EGYÜTT!

1. Te hogyan tűzöl ki célokat az életedben?

- Van olyan az életedben, amit – úgy tűnik – meg kellene valósítanod, de valójában nem biztos, hogy szeretnéd?
- Van olyan, amit szeretnél megvalósítani, de nem tudod, hogyan kezdj hozzá?
- Ha van egy távoli célod, hogyan indulsz el afelé?

2. Tegyük fel, hogy Szent Ferenc ma egy globális divatcég tulajdonosának fiaként él. Keresztes háborúban való részvétel helyett apja üzletét képviseli a Közel-Keleten, majd az ott tapasztalt embertelenségeken elborzadva, új életet kezd. Vajon mit tenne ma?

GLOBÁLIS FELELŐSSÉG

Felelősek vagyunk egymásért és a világért, mert a tetteink következményei elkerülhetetlenül befolyásolják mások sorsát. Nem igaz az, hogy a világban látható bajokért csak néhány ember, néhány vállalat, vagy néhány ország hibáztatható. Mások – emberek, állatok és növények – jövőbeni lehetőségeit befolyásoljuk, bármit is teszünk.

Sokan azt gondolják, a szabadság lényege éppen abban áll, hogy a döntéseink függetlenek egymástól, hogy a világban az emberek – különböző szemlélettel, életvitellel és kultúrával – egymás mellett, de egymástól függetlenül élhetnek. Úgy gondolják, egyszerűen csak el kell tűrnünk egymást, nem zavarva mások köreit – cserébe azonban minket is hagyjanak békén. Ez az elképzelés soha nem volt teljesen igaz, de amióta az emberi társadalom valóban globálisan működik, egyre markánsabban tapasztalhatjuk meg, hogy mindennapi cselekedeteink hatása – ha tetszik, ha nem –, az egész világra kiterjed.

Jó esély van arra, hogy az a ruha, ami rajtad van, egy másik vagy akár több másik kontinensen készült. Az étel, amit eszel, több száz, de lehet, hogy több ezer kilométerről érkezik, nem is beszélve arról, hogy egy számítógépben vagy egy mobiltelefonban a különböző alkatrészek akár több mint húsz országból is származhatnak. A gyárakban, ahol ezek a termékek készülnek, a munkások gyakran embertelen körülmények között dolgoznak. Nekünk, akik a világ gazdagabb országai-ban élünk, szinte lehetetlen megtudnunk, hol és hogyan csomagolták be az általunk megvásárolt termékeket.

Egy átlagos számítógép gyártása távoli országokban emberek életébe kerül, mert a gyártó által felhasznált ritka anyagok gyakran háborús övezetektől származnak. Több afrikai országban is fegyveres csoportok harcolnak azon kevés bányákért, amelyek a szegény ország gazdaságának jól jövedelmező forrásának egyikét jelentik – ezek a harcok természetesen a legártatlanabb emberek számára a leginkább fenyegetőek. Ők nem tehetnek mást: vagy elmenekülnek, vagy embertelen körülmények között dolgoznak a bányákban, és minden nehézség ellenére megpróbálnak ragaszkod-

ni hagyományos életformájukhoz. Ez azonban szinte lehetetlen ilyen körülmények között. Mi – a fejlettnak mondott országok –, tehetnénk ez ellen, de a szükséges áldozatot nehezen hozzuk meg, hiszen vagy sokkal drágábbak lennének a mindennapi kényelmi eszközök, vagy teljesen le kellene mondanunk róluk. A kényelmünk feladása helyett inkább tudomást sem veszünk erről a feszültségről, vagy olyan módon segítünk, ami nem változtat a dolgok valódi működésén, épp csak minimálisan enyhít a tőlünk távol élők napi szenvedésén. A gazdagabb országok élelmiszersegélyeket küldenek a szegényebbeknek, próbálják megfékezni a legsúlyosabb konfliktusokat és megállítani a nyugati világra legveszélyesebb folyamatokat. Azért azonban kevés erőfeszítést tesznek, hogy a helyiek képesek legyenek saját szükségleteiket megtermelni, saját társadalmukat a maguk módján irányítani, és egyenlőként részt venni a világpolitikában.

De mi a helyzet az egyéb árucikkek vonatkozásában? Élelmiszerek, mint a kávé, tea, banán vagy akár az egyszerű gabonafélék, gyümölcsök is olyan helyeken teremnek, ahol egykor önfenntartó gazdálkodást végeztek a helyiek. Ma azonban a rabszolgatartó időket

idéző ültetvényeken, teljes kiszolgáltatottságban dolgoznak, és minimális jövedelemért termelnek a gazdag országok számára. A leggazdagabb országok hatalmas területeket vásárolnak fel a szegény országokban, így a helyieknek már nincs lehetősége arra, hogy saját erejükből javítsanak a helyzetükön – noha a tudásuk és akaratuk meglenne ehhez. Nem csoda, ha arra kényszerülnek, hogy nyomorúságos körülmények között is vállaljanak munkát, más illegális jövedelem után nézzenek, vagy fegyvert ragadjanak.

Ezek a jelenségek nem csak emberek millióinak okoznak hatalmas szenvedést, de ezen felül minden esetben a természet pusztulásával is járnak: erdőket irtanak, hogy még több ültetvényt hozhassanak létre, hatalmas területeket árasztanak el a bányák szennyezőanyagáival, és még számos további példát hozhatnánk.

A legnehezebbek talán azok a helyzetek, amikor a probléma oka és következménye térben és időben nagyon távol van egymástól. Gondoljunk a klímaváltozás hatásaira. Az iparosodott országok a huszadik század során rengeteg szén-dioxidot bocsátottak ki – elindítva ezzel az éghajlat felmelegedését. Számos gazdasági előnyhöz jutottak a szén és az olaj égetésével, a problé-

mák pedig jellemzően távoli helyeken jelentkeztek. Erre tipikus példa a közel-keleti szárazságok kétségbeejtő mértéke. Kevesen tudják, hogy a 2011-ben kitört közel-keleti forradalmak egyik fontos oka a mezőgazdasági termelés ellehetetlenülése volt, amit a hatalmas hőség és vízhiány okozott. Ezek a jelenségek a klímaváltozás egyértelmű jelei. A közel-keleti háború és szenvedés előidézői tehát nem kis mértékben éppen az iparosodott országok, köztük Magyarország is. Bármilyen bonyolult is az ebből fakadó migráció kezelése, nem tehetünk úgy, mintha nem lennénk felelősök azért, ami történik. Akár a menekülőket befogadva, akár helyben segítve – mindenképpen kötelességünk kivenni részünket abból, hogy ezek az emberek ne szenvedjenek tovább.

A helyzet kétségbeejtő, és nehéz rá választ adni. Ne vásároljunk olyan termékeket, amelyek a környezetet szennyező gyárakból származnak? Kézenfekvőnek tűnik a válasz, de sajnos a helyzet ennél jóval bonyolultabb. Az Európában kapható termékek hatalmas része a fentiekben vázolt helyekről származik, ezért valóban nehezen lenne megvalósítható, hogy csak olyan termékeket vásároljunk, amelyek nem az emberek és a természet szenvedése árán jöttek létre. Ha bemegyünk egy

boltba, nem tudjuk, melyek azok a termékek, amelyek ilyen forrásból származnak, mivel ehhez az információhoz nehéz hozzájutni.

A gazdaság gyakran úgy működik, hogy mások szenvedése által termelünk javakat a gazdagabbak számára. Bár többnyire nem szoktunk elégedettek lenni a magyar gazdaság működésével, ebből a szempontból mi is a világ leggazdagabbjai közé tartozunk. Amikor Szent Ferenc elhagyta jómódú családját, hasonló problémák ellen lázadt fel. Bizonyára ő is látta, hogy az egész társadalmat megváltoztatni nem tudja, de azt is látta, hogy a saját

életében dönthet úgy, hogy nem vesz részt a szenvedés fokozásában.

Ha Szent Ferenchez hasonlóan mi is fundamentális válaszokat akarunk adni ezekre a problémákra, ma se tehetünk egyebet, minthogy radikálisan kilépünk a gazdaság működéséből. Magyarországon is vannak

olyan közösségek, amelyek ezt tűzik ki célul. Ők azok, akik úgynevezett ökofalvakban laknak, ahol önfenntartásra törekednek, azaz megtermelnek maguknak szinte mindent, amire szükségük van. Egy nem pénzvezérelt világot próbálnak megteremtteni, folyamatosan keresve

annak a módját, hogy boldogabbá tegyék a közösségüket mások kizsákmányolása nélkül. Egyes kutatók szerint az ilyen közösségek hosszabb távon akkor tudnak sikeresek lenni, ha valamilyen lelkiesség is összeköti a közösség tagjait: lehet ez a kereszténység vagy más vallás. A pusztító gazdaságon – úgy tűnik –, nem lehet túllépni anélkül, hogy valami olyan mellett ne köteleződnénk el, ami új utat mutat a közösségnek, szolgálva annak lelki fejlődését. Kevés ilyen közösség van és nem is lenne lehetséges, hogy egy magyarországnyi ember ökofalvakban éljen, de nagyon fontos az ilyen közösségek szerepe az új életmód és kultúra keresésében.

Rendszerszintű megoldást csak az jelenthet, ha sikerül a gazdaság működését alapjaiban megváltoztatnunk. Van néhány olyan kezdeményezés, ami éppen erre törekszik. Vannak cégek, amelyek olyan termékeket árulnak, ahol minden egyes összetevőről pontosan elmondják, honnan származik és hogyan élnek azok, akik részt vettek a termelés folyamatában. Ezek természetbarát termékek, előállításuk során több fizetést kapnak a munkások és gyakran jobb minőségűek is az átlagnál – bár általában drágábbak is.

FAIRTRADE

A Fairtrade egy nemzetközi mozgalom, amely törekszik a méltányos kereskedelem terjesztésére. A mozgalomhoz csatlakozó kereskedők és forgalmazók tisztességes árat fizetnek a szegény országokban élő termelőknek. Ez megélhetést biztosít a termelőknek, bár ettől valamivel drágább az áru Európában és kevesebb hasznot hoz a kereskedőnek. Ha Fairtrade címűs terméket látsz (leggyakrabban kávé, csoki, tea), akkor biztos lehetsz abban, hogy akitől Te megveszed, a termelővel méltányos üzletet kötött. Így Te is hozzájárulhatsz egy igazságosabb világ megvalósításához. Vannak más, kevésbé ismert hasonló rendszerek is: Magyarországon a fenntartható kistermelőket támogatod, ha Házikó vagy „Élő Tisza Védjegy”-es terméket vásárolsz.

Egyéni életünkben a központi kérdés már nem az, hogyan változtassuk meg a világgazdaságot, hanem az: hajlandóak vagyunk-e többet fizetni vagy kevesebbet vásárolni annak érdekében, hogy mások ne szenvedjenek a mi jólétünkért.

Kezdetként az is nagy lépés, ha igyekszünk hazai terméket vásárolni mindenből. Ezzel segíthetjük azokat a termelőket és kisebb cégeket, akik számára nagy kihívást jelent a globális versenyben való helytállás. Magyarországon ritkák az olyan embertelen munkakörülmények, amelyek a szegényebb országokban jellemzőek, így valószínűleg az itthoni termékek vásárlásával nem fokozzuk mások szenvedését. Ha ennél tovább akarunk menni,

érdemes felkutatni olyan vállalkozásokat vagy civil szervezeteket, akik kifejezetten fenntartható módon állítják elő termékeiket. Ezek a közösségek gyakran sokkal többet nyújtanak egy környezetbarát terméknél: sok hasonlóan gondolkodó embert ismerhetünk meg, izgalmas, új dolgokat tanulhatunk. Ilyen lehetőségek a közösségi kertek, közösségi bicikliépítő műhelyek és sok más kis kezdeményezés, ahol fenntartható életmód mellett sok örömet, személyes barátságot és izgalmas élményt is kaphatunk.

Nagyon nehéz lenne egész életünket egyik napról a másikra megváltoztatni, de megismerhetjük azokat, akik társaink lehetnek abban, hogy egy fenntarthatóbb életet építsünk – lépésről lépésre. Nem szabad alábecsülni az

GONDOLKODJUNK EGYÜTT!

1. Számos olyan összetett probléma van a világon, amelyiknél nehéz egyetlen személyt felelősnek mondani, hiszen ezek, talán milliók apró döntéseinek következményei. Szerinted mi lenne a jó megközelítés, ha egy ilyen problémát akarnánk megoldani? Kinek és hogyan kellene változtatni ahhoz, hogy valóban sikeres legyen a változás?
2. Írd össze, hogy egy hónapban mit szoktál enni. Van különbség a különböző hónapok között? Képzeld el, hogyan változna az étrended, ha szigorúan csak olyan ételt ennél, amiről meg tudod mondani, hol termett.

egyéni döntések jelentőségét, hiszen a jó döntéseinkre is igaz az, hogy nem vagyunk függetlenek egymástól: ha valaki elköteleződik egy életstílus mellett, a környezetében élőkre – a családra, barátokra – is hatással lesz. Még ha nem is azonnal követik a példáját, egyértelmű lesz számukra: lehetséges az ilyen élet.

A közösségi lét nem feltétlenül jelenti azt, hogy Szent Ferenchez hasonlóan egy szerzetesközösségben éljünk a továbbiakban, de még csak azt sem, hogy ökofaluba

költözzünk – pusztán annyit, hogy nem tartjuk magunkat függetlennek a többi embertől. Egymástól kapjuk a legtöbb örömet, és tudomásul kell vennünk, hogy a mi döntéseink épp annyira hatnak az ő életükre, mint az övék a miénkre – noha előfordulhat, hogy soha nem is találkozunk. Az emberek egymásra utaltsága azonban nem kiszolgáltatottság: csak úgy lehetünk igazán boldogok, ha megosztjuk egymással az életet.

TECHNOLÓGIA ÉS SZABADSÁG

Az újságokat olvasva manapság úgy tűnik, hogy a fejlődést sokan a technológiai fejlődéssel azonosítják. A legtöbb problémára valamilyen technológiai megoldást várnak, és ez alól nem kivételek az ökológiai problémák sem. A gyors technológiai fejlődés azonban nem működőképes állandó gazdasági növekedés nélkül. Állandó gazdasági növekedésre van szükség ahhoz, hogy a technológiai innovációk terjedjenek, a régit újra cseréljük, a termelés olcsóbb legyen, könnyebb legyen vásárolni, és a globális befektetések előtt ne legyenek gyakorlati akadályok.

Ebben a szemléletben

- a természet nem más, mint hatalmas mennyiségű nyersanyag, erőforrás és energiahordozó;
- nincsenek érvek az ellen, hogy hatalmas szennyezéssel termeljük ki az utolsó megmaradt készleteket valamilyen ritka anyagból;
- nincsenek ellenérvek a genetikailag módosított és kétes egészségügyi hatású élelmiszerek ellen.

Ez a szemlélet az uralkodásról szól. A hatékony megoldások, az egyszerűen kontrollálható folyamatok, a globális termelési rendszerek működtetése – mindennek az a célja, hogy az élet egyes területeit minél pontosabban, minél egyszerűbben irányíthassuk. A teljes kontrollra való törekvés sokszor azt eredményezi, hogy más emberek életét irányítjuk: azokét a munkásokét, akik maguk is szinte gépként dolgoznak egy kikötőben, gyárban vagy éppen egy irodában a számítógép előtt. Tévékenységeink végzése közben a technológia kidolgozói tőlünk is kiszámíthatóságot, engedelmességet várnak. Minél több technológiai megoldás hálózta be az életünket, annál nehezebb igazán szabadon élni: egyre többféle kontrollnak vetjük alá magunkat.

Hasonlóan az élet más területeihez, az ökológiai problémákat is sokan technológiai kérdésnek tartják. Azt remélik, hogy még időben feltalálunk valamilyen technológiát, ami megszünteti a környezetszennyezést. Megoldást remélnék a tiszta energia használatától, biotechnológiai újításoktól vagy különleges mezőgazdasági eljárások alkalmazásától.

Ezzel a megközelítéssel két probléma is van. Az egyik az, hogy ezek a technológiák léteznek, csak nem al-

kalmazzák őket eléggé széles körben. El lehetne látni megújuló energiával az egész világot, mégis ragaszkodunk az elavult technológiákhoz. El lehet látni a világot élelemmel, de a további iparosítás biztos kudarcra van ítélve, ezért előtérbe kellene helyezni a helyi viszonyokhoz alkalmazkodó szelíd mezőgazdaságot, ami vegyszerek nélkül az adott régió ökológiai adottságaira és kulturális hagyományaira építve termel – minél kevesebb kárt okozva, vagy éppen gazdagítva az élő rend-

szereket. Mivel rendelkezésre állnak az új technológiák, amiket nem használunk, talán nem is új találmányokra van szükség, hanem új hozzáállásra: hosszabb távon gondolkodva olyan döntéseket kell hozni, amelyek mindenki javát szolgálják.

A másik probléma, hogy a technológia uralmát nem lehet még több technológiával felszámolni. A technológia nem csak a természetet, a fizikai világot irányítja, hanem a társadalmat is. A technológiák alapvetően nem

GONDOLKODJUNK EGYÜTT!

1. A technológiáról szóló döntések elég mélyen meghatározzák az egyéni életünket is. Képzeld el az életedet például úgy, hogy talán soha nem lesz autód. Hogy néznének ki a hétköznapijaid? Mi lenne más, mintha autóval járnál?
2. Milyen más olyan technológiát tudnál mondani, aminek a használata, vagy nem-használata jelentősen befolyásolja a mindennapi életed fenntarthatóságát? Milyen érvek szólnak amellett, hogy használd ezeket és milyenek ellene?
3. Gondolj egy súlyos, Magyarországon sok embert érintő társadalmi kihívásra! A ma többségében használt technológiákban milyen változtatást javasolnál, ami segítene megoldani ezt a nehézséget?

rosszak, de előbb kell az emberi gondolkodásmódban változást elérni, majd az új gondolkodásmódnak megfelelő technológiát kell helyesen alkalmazni. A kevesebb technológiával jobb életet teremthetünk magunknak és környezetünknek, mert az egyszerű, mértéktartó élet egyben békésebb életet is jelent.

Az Egyház tanítása szerint érték az, hogy az emberek maguk rendelkezhetnek az életükről. Ezért olyan politikai és gazdasági rendszerek a kívánatosak, amelyekben a helyi önrendelkezésnek (szubszidiaritás) minél nagyobb szerep jut. Ebből az is következik, hogy a helyi közösségeknek szabadságot kell adni a közösségi kihívások megoldásában. Nem elfogadhatók tehát azok a lehetőségek, amelyek gátolják az embereket a szabad technológiaválasztásban. Ahol csak kivitelezhető, észszerűen kerülni kell a központosított óriás-rendszereket és az olyan nagy léptékű iparosítást és szabványosítást, amiben az emberek önrendelkezése és szabad kreativitása szenved csorbát. Még akkor is kerülni kell az ilyen megoldásokat, ha úgy tűnik, pénzügyi szempontból több profitot hoznak.

TERMELÉS ÉS FOGYASZTÁS

A fenntarthatóság és a gazdaság kapcsolatát alapvetően két szempontból lehet nézni: a gazdaság, mint bonyolult összefüggések rendszere, ami működik és hat minden emberre, vagy mint egyéni döntések sora: amikor vásárlunk, munkát vállalunk, céget alapítunk, stb.

Érdeemes a gazdaságról való gondolkodást az egyén oldaláról kezdeni, mert ez mindenki számára ismerős közeg, és így könnyebb megérteni a gazdaság egészében zajló folyamatokat.

A gazdaság központi fontosságú eleme a társadalom működésének, mert a gazdaság nem csak a termelés és fogyasztás rendszere, hanem egy olyan szerteágazó hálózat, ami szoros kapcsolatban van a kultúrával és nagy hatással van a közösségekre. Végző soron minden gazdasági döntésnek van erkölcsi oldala is. Ezért fontos, hol és mit vásárlunk, hol és mit dolgozunk, ill. ezekkel a döntéseinkkel milyen folyamatokat támogatunk a világban. Ezekből az egyéni döntésekből tevődik össze a világgazdaság rendszere, és mindent meg kell tennünk

FENNTARTHATÓ KISKÖZÖSSÉGEK

Sokféle fenntartható kisközösség van Magyarországon. Az ökofalvak mellett olyan közösségek is vannak köztük, amelyek nagyobb településeken próbálnak egyre inkább ökotudatos életet élni: kertészkednek, új gazdasági megoldásokat próbálnak ki és persze mindenekelőtt közösséget építenek. Sok közülük még kezdeti állapotban, a lassú fejlődés valamilyen szakaszában van. Ezekről sokat tudhatsz meg a Kisközösségi Program szakértőitől, akár el is látogathatsz az egyik ilyen helyre. Ezek a közösségek más emberek otthonai, ezért érdemes tájékozódni, mikor látnak szívesen látogatókat, de Somogyvámost, Visnyeszéplakot, Nyímet vagy a kőspallagi ökoközösséget érdemes meglátogatni. Bővebb információt itt találsz: www.kiskozossegek.hu

azért, hogy olyan munkát vállaljunk és olyan termékeket vásároljunk, amelyek jobba teszik a világot. Nagy bátorságot, sok tanulást és nem ritkán összefogást igényelnek ezek az apró döntések, de mindenki számára lehetséges, hogy hosszabb-rövidebb küzdelem árán olyan életet teremtsen magának, amivel értéket teremt a világon. Még akik nagyon nehéz helyzetben élnek is, képesek arra, hogy a közösség erejére támaszkodva találjanak kiutat a reménytelennek látszó szegénységből vagy kiszolgáltatottságból.

Az erkölcsösebb gazdaság megteremtésében különösen fontos szerepe van a nevelésnek. Fenntartható életre tanítani másokat nem pusztán tudományos igazságok átadását jelenti. Az elmúlt évtizedek tapasztalataiból megtanultuk, hogy bár fontosak azok a sokszor vészjósló igazságok, amelyek az ökológiai válság részleteiről szólnak, azonban másról is szót kell ejteni. Fel kell hívni a figyelmet a modern társadalom rejtett arcára, ami a növekedés hajszolásához, a technológia istenítéséhez és embertársaink szenvedésének semmibe vételéhez vezetett. A legfontosabb, és az oktatásban talán leghatékonyabb üzenet pedig ez: az ember, amikor az igazi boldogságot, igazi önmagát és Istenhez vezető út-

ját keresi, mindenképpen szembesül az értékkel, amit a többi ember és a természet jelent. A keresztény lelkiiség útján elkötelezetten járók számára alapvető, hogy az élet gazdagsága és változatossága a legfőbb értékek közé tartozik, és Istenhez vezet közelebb. Azok, akik átéltek egyfajta ökológiai megtérést, gyakran saját fájdalomként élik át a természet pusztulását, vagy embertársaik szenvedését.

A keresztény gazdaságpolitika nem lehet tehát személytelen. Az emberek ebben a felfogásban nem pusztán munkaerőt és fogyasztót jelentenek, hanem értékes személyként kell kezelni őket. A természet nem csak erőforrás és nyersanyag, hanem a teremtés része, számtalan Isten felé törekvő élőlény közössége, ami nélkül mi emberek sem érhetnénk célba. Ezért szorgalmazzák sokan, hogy olyan gazdaságpolitikát kell kidolgozni, amely az élet tiszteletén alapul.

Számos nyitott kérdés van ezen a területen. Nem tudjuk, hogy a globális igazságosságot a mai állapotokból kiindulva hogyan lehet megvalósítani. Ez azonban nem tarthat vissza minket, hiszen sok nyilvánvalóan szükséges lépést tehetünk a természetpusztítás és a szegénység megfékezéséért. Az igazságtalanságok olyan

súlyosak, hogy bármikor összeroppanhat a gazdaság működésébe vetett bizalom, és súlyos káoszba fulladhat a világgazdaság működése. Hamis remény, hogy majd a jövő gazdasági fejlődése élhető életet fog biztosítani a jövőben a szegényeknek is. A gazdagabbak jelenlegi és jövőbeni erkölcsi kötelessége a személyes áldozatvállalás a több milliárd emberért, akiket jelenleg is kihasználnak. A jólétben élők felelőssége és egyben lehetősége is a nélkülözőket hozzásegíteni az emberhez méltó élethez. Annak a változásnak az élére kell állniuk a keresztényeknek, ami lépésről lépésre egy igazságosabb gazdasági rendszert valósíthat meg.

A cselekvésre sokféle lehetőségünk van. A helyi vagy országos politikában résztvevőknek a szabályozások megreformálásán kell dolgozniuk. A vállalati vezetőknek olyan döntések meghozatala a feladatuk, amelyek az emberek javát szolgálják. A különböző szakértőknek pedig felelőssége, hogy megoldási javaslataikban rendszerként tekintsenek a természetre és a társadalomra, és így igazságosabb megoldásokhoz vezessenek. A mindennapi ember pedig apró döntéseiben fejezheti ki értékállalását.

POLITIKA

A keresztény politika a közjóra irányul. A közjó az a döntés, amely a teljes közösség javát keresi, nem csak egyes személyekét. A közjó gyakran más, mint ami az egyéni döntések összessége lenne: ha a sok önző cselekvés összeadódik, észrevétlenül valami olyat hozunk létre, ami mindenki számára káros. Ilyen példa a klímaváltozás: egyetlen autó természetesen nem tudja megváltoztatni a világ éghajlatát, de emberek millióinak döntése globálisan végül is oda vezet, hogy melegszik a bolygónk. A közjó gyakran nem egyértelmű. Egy-egy komoly kérdésben vitáknak, közös gondolkodásnak kell megelőznie a döntést, semmiképpen sem lehet egyetlen csoport véleményét közjóként beállítani. Ez alól még a keresztény gondolkodásmód sem lehet kivétel. Különböző helyeken a közjót szolgáló megoldás más és más lehet, még ha ugyanarról a kérdéstről is van szó. A kérdések objektíven helyes megfejtése nem létezik, itt a szemléleten van a hangsúly: a megoldáskeresésben a közösség sajátosságait jó szem előtt tartani, amibe beletartozik az emberek és kultúrájuk figyelem-

bevétele és az a környezet is, amiben élnek – a település, a helyi értékek és a természet.

Minden közösség más, így a tehát a megoldások sem egyformák. A keresztény politikai gondolkodás számára ezért a szubszidiaritás elve is fontos. A szubszidiaritás azt jelenti, hogy minden döntést a lehető legalacsonyabb szinten kell meghozni, ahol az még értelmesen meghozható. Egy iskola vagy orvosi rendelő például jól működtethető helyiek által is, míg egy vasúthálózatot sokkal értelmesebb országos szinten megtervezni. Vannak olyan kérdések is, amelyek a nemzeti szint fölött dönthetők el leginkább, ilyen például a nemzetközi vállalatok szabályozása. Fontos azonban, hogy a döntések lehető legnagyobb hányada maradjon meg helyi szinten, hisz csak így lehet olyan döntéseket hozni, amelyek a helyi körülményekre szabottak. Fontos, hogy a döntésért felelősséget vállaló személyek és azok, akikre a döntés vonatkozik, minél inkább kapcsolatban legyenek egymással: ez jobb szabályokat és szükség esetén hatékonyabb ellenőrzést biztosít.

A harmadik politikai elv, amelyet a keresztény gondolkodás figyelmünkbe ajánl a jövő nemzedékek iránti felelősségvállalás. A jövő nemzedékek azok, akik még

meg sem születtek, de ugyanott fognak élni, ahol mi. Ugyanazokat az erőforrásokat használják majd – ha maradnak még egyáltalán ilyen erőforrások. A fenn-

tarthatóság azt jelenti, hogy a jelen nemzedékek úgy elégítik ki a szükségleteiket, hogy a jövő nemzedékek is megtehesék ugyanezt. Manapság gyakran fontos

különbséget tenni a szükséglet és a mohóság között. A Föld képes arra, hogy kielégítse mindannyiunk szükségleteit, de végtelen mohóságunkat nem.

A negyedik politikai elv, amit az Egyház a figyelmünkbe ajánl, az elővigyázatosság elve. Az új technológiák először hasznosnak tűnnek, később azonban súlyos problémák derülhetnek ki velük kapcsolatban, amikor talán már túl késő változtatni. A huszadik század során több vegyszerrel is így jártunk: például a DDT nevű rovarölő vegyszer felfedezője még Nobel-díjat is kapott. A vegyszer széles körű elterjedése után vált csak világossá, hogy súlyosan mérgező, egyéb káros hatásai mellett rákot is okoz. Ma is vannak olyan technikai felfedezések, amelyek elterjedése már megkezdődött, de még nincs kellő ismeretünk a hosszú távú hatásokról. Például a genetikailag módosított élelmiszerek közül egyesek rovarirtó szereket tartalmaznak, és bár nem okoznak azonnal betegséget, tudományos eredmények arra utalnak, hogy károsak az egészségre. Az ehhez hasonló problémák megelőzésére szolgál az elővigyázatosság elve: felelősen csak olyan dolgot terjeszthetünk el az emberek között, amiről bebizonyosodott, hogy ártalmatlan. Kü-

lönösen igaz ez a vegyszerekkel és biotechnológiai termékekkel kapcsolatos fejlesztésekre. Ezen termékek esetében a használók a legjobb szándékkal sem tudják maguk kideríteni a megvásárolt termékek hatását, így nagyobb a kockázat. Amikor olyan tudásra építünk, ami csak kevesek számára hozzáférhető, sokkal nagyobb óvatossággal kell eljárunk, mint amikor egy mindenki számára érthető változást vezetünk be.

Az igazságtalanságok azonban nem csak az országokon belül jelentősek, hanem nemzetközi szinten is. Vannak olyan problémák, amelyeket csak világméretű összefogással lehet hatékonyan megoldani. Ide tartozik a klímaváltozás, a nemzetközi vállalatok szabályozása vagy az

adóparadicsomok problémája. Ezen problémák közös jellemzője, hogy néhány ország a többi ország erőfeszítései ellenére próbál előnyökhöz jutni. Mivel ma a politikai hatalom nagy része az országok vezetőinek kezében van, és nincs hatékony globális kormányzás, az egyes országok szinte következmények nélkül hozhatnak döntéseket. Az egyház arra hívja a világ vezetőit, hogy működjenek együtt a világ nagy gondjainak megoldásában és vállaljanak áldozatokat a szegényebb országokért.

Az egyház álláspontja szerint fontos megerősíteni a nemzetközi kormányzás megfelelő intézményeit, hogy gátat szabhassunk a felelőtlenységnek. Ugyanakkor óvatosnak is kell lennünk ezzel kapcsolatban: nem szabad, és talán nem is lehet túl nagy hatalmat adni semmilyen szervezetnek a világ országai fölött. A nemzetközi együttműködéseknek a globális problémák megoldására kell törekedniük, ugyanakkor minden más problémát a szubszidiaritás elve szerint a helyi szinteken érdemes hagyni.

A globális hatalommegosztás azért is fontos, mert fel kell ismernünk, hogy a különböző országok nem egyenlő mértékben felelősek a mai problémákért. Vannak,

akik jóval több szennyezéssel járultak hozzá a jelenlegi súlyos problémákhoz, és ezzel együtt sokkal több hasznot is húztak az ipari termelés fokozódásából. Nyilvánvaló, hogy ezeknek az országoknak többel kell hozzájárulni a problémák megoldásához, mint azon országoknak, amelyek sokkal kisebb mértékben szennyezték a Földet.

A gazdagabb országok felelőssége, hogy a szegényebbeknek rendelkezésre bocsássák a környezetbarát technológiákat. Nincs minden országnak pénze arra, hogy megvásárolja a modernebb és fenntarthatóbb technológiát, ugyanakkor sürgős lenne, hogy ezek minél szélesebb körben terjedjenek. Bár a fejletlenebb országok keveset szennyeztek a múltban, nem szabad hagyni, hogy – nem tanulva a jelen nehéz helyzetből –, ők is végigjárják a legszennyezőbb országok útját. Segíteni kell az iparosodó gazdaságokban, hogy tevékenységeikre eleve környezetbarát technológiákat építsenek ki. Tévút a fosszilis energiahordozókra (kőszén, kőolaj, földgáz) épülő beruházások engedélyezése csak azért, mert azok néhány esetben olcsóbbak. A gazdagabb országoknak tudomásul kell ven-

niük saját felelősségüket abban, hogy a klímaváltozás és néhány más ökológiai probléma ma az egész emberiség létét fenyegeti. Ez a felelősség közeli és valós, és minden nappal súlyosbodik. Az igazság az, hogy a leginkább felelős országok egyben a legtöbb hatalmat is birtokolják, így semmi sem gátolja őket abban, hogy cselekedjenek.

A gazdagabb országoknak tehát a környezetbarát technológiák terjesztése mellett meg kell reformálniuk a gazdaságukat, hogy visszaszorítsák a szegényebb népek kizsákmányolását és a környezetszennyező kereskedelmi tevékenységeket.

Ebben a kérdésben Magyarország szerepe sem elhanyagolható. Az Európai Unió tagállamaként a világ egyik legnagyobb gazdasági közösségéhez tartozunk, aránylag erős demokráciában élünk. Minden technológiánk megvan ahhoz, hogy egy fenntartható világot építsünk. Európa ma is a fenntarthatóság élharcosa a világban, de valódi eredményekhez még több erőfeszítésre van szükség – ez egy olyan küzdelem, amiben Magyarországnak is szerepet lehet és kell vállalnia.

Szerencsére pozitív példák is vannak a globális együttműködésre. A világ számos országa elfogadta 1989-ben a Bázeli Egyezményt, ami a veszélyes hulladékok felelős kezelésében jelentett komoly előrelépést (az egyezmény tiltja az ilyen hulladékok szegény országokba szállítását, így a szennyező országnak kell gondoskodnia saját hulladéka hosszú távú kezeléséről). A Washingtoni szerződés (CITES) egy fontos lépést jelentett a veszélyeztetett fajok megvédésében (a szerződés korlátozta a kipusztulás által veszélyeztetett állatok kereskedelmét). Végül a Montreali jegyzőkönyvet érdemes megemlíteni, ami a vékonyodó ózonréteg problémáját oldotta meg igen sikeresen (a jegyzőkönyvvel betiltották az ózonkárosító anyagokat, és biztosították a helyettesítő környezetbarát megoldásokat).

Sajnos nem mondhatjuk, hogy a környezetvédelmi diplomácia mindig ilyen sikeres lenne. A klímaváltozás talán a legsúlyosabb probléma, ebben a kérdésben mégsem sikerült olyan egyezsége jutni, ami valóban megvédené a közeljövő emberiségét egy igen súlyos katasztrófától – de talán még nem késő. A küzdelem

GONDOLKODJUNK EGYÜTT!

A politika több mint az, amit az ismert politikusok csinálnak. Minden tevékenység politika, ami közösségi ügyekkel foglalkozik. Magyarországon azonban nagyon kevés a civil szervezet és kevés embert sikerül bevonni igazán a közösségi ügyekbe. Szerinted mire lenne szükség ahhoz, hogy több bizalom és érdeklődés legyen az emberekben a közösségi ügyek iránt?

folytatása nem tűr halasztást, hiszen csak egy bolygónk van. A katolikus egyház felhívja a figyelmet, hogy a nemzetközi politika kudarca mellett lokálisan sokszor könnyebb sikereket elérni. Igaz, hogy egy helyi közösség nem tudja egyedül megállítani a klímaváltozást, de sok kérdésben valódi változást érhet el. Megóvhat fajokat a pusztulástól, új eljárásokat dolgozhat ki, amelyek aztán

GAPMINDER

A világban zajló változásokról sokat megtudhatsz a Gapminder oldalán. Ha kíváncsi vagy arra, milyen úton változtak a különböző országok, hogyan alakulnak a régi és mai különbségek, akkor ezen az oldalon sok hasznos adatot találsz:

<http://www.gapminder.org/tools/>

az egész világon a természet védelmét szolgálhatják, vagy olyan szervezeteket hozhatnak létre, amelyek a kormányoknál hatékonyabban veszik fel a harcot egy-egy sajátos tudást igénylő probléma megoldásában. A helyi és nemzetközi civil szervezetek, tudományos intézmények, kistélepülések időnként az egész világon elterjedő megoldások bölcsői: a kis közösségben végzett munka fontos és hatásos.

AJÁNLOTT IRODALOM:

Donella MEADOWS, Jorgen RANDERS, Dennis MEADOWS: *A Növekedés Határai – Harminc Év Múltán*, Bp., Kossuth Kiadó, 2005.

Ernst Friedrich SCHUHMACHER: *A Kicsi Szép*, Bp., Katalizátor Könyvkiadó, 2014.

TÓTH Gergely: *Czazdasággép*, Bp., L'Harmattan Kiadó, 2016.

Tim JACKSON: *Prosperity Without Growth*, London, Earthscan, 2009.

Brian WALKER and David SALT: *Resilience Thinking*, Washington, Island Press, 2006.

Ferenc pápa: *Laudato si'*, Bp., Szent István Társulat, 2016.

JÁVOR Benedek (szerk.): *Felelőségünk a Teremtett Világért*, Bp., Védjegylet, 2004.
<http://www.vedjegylet.hu/doc/felelossegunk.pdf>

IMA FÖLDÜNKÉRT

Mindenható Isten,
te az egész világmindenségben,
de legkisebb teremtményedben is
jelen vagy,
és gyengéd szeretettel veszed körül
mindazt, mi létezik.
Önts belénk szereteted erejét,
hogy óvjuk az életet és a szépséget,
tölts el minket békével,
hogy fivérként és nővérként éljünk,
és ne ártsunk senkinek!
Szegények Istene,
segíts, hogy megmentsek azokat,
akik e földön magukra hagyva és
elfeledve élnek,
de akik oly értékesek szemedben!
Gyógyíts meg életünket,
hogy védelmezői legyünk a világnak,
ne kifosztói,

a szépség terjesztői legyünk,
ne a szennyezés és a pusztításé!
Érintsd meg azok szívét,
akik csak haszonra törekszenek,
a szegények és a föld kárára!
Taníts meg, hogy felfedezzük minden
dolog értékét,
hogy ámulattal tekintsünk rájuk,
hogy felismerjük: szoros egységben
vagyunk minden teremtménnyel
végtelen világosságod felé vezető
utunkon!
Köszönjük, hogy mindennap velünk vagy!
Kérünk, légy segítségünkre
az igazságosságért, a szeretetért és
a békéért
folytatott küzdelmünkben!

Örömmel osztjuk meg a Katolikus Társadalmi Tanítás sorozatunk legújabb füzetét, amelynek fókuszában a teremtésvédelem témája áll. Ferenc pápa *Laudato Si'* enciklikájának friss és emberközeli tanítása különösen hív minket arra, hogy gondolkodásunk és cselekedeteink által felelősséget vállaljunk Isten teremtésének megőrzésében. A világban való tudatos jelenlétünk sok megkerülhetetlen kérdést vet fel. Mivel több a teremtésvédelem a környezetvédelemnél? Hogyan értelmezzük a fejlődést keresztény szemmel? Milyen válaszokat ad egyházunk korunk kérdéseire? Hogyan kerülhetünk kapcsolatba Istennel a teremtés művét szemlélve?

A kiadvány ezeket a kérdéseket körüljárva kíván támpontokat nyújtani a fiatalok számára, hogy közös gondolkodással találjunk válaszokat korunk kihívásaira.

Forrai Tamás SJ

JEZSUITÁK